

Etika organizace veřejného prostoru v 21. století

Jiří Šimek¹

DOI: 10.32725/978-80-7394-939-6.14

Naše euroatlantická civilizace prošla v průběhu dvacátého století hlubokou proměnou. Díky technologickému rozvoji a pokračujícímu zkvalitňování demokratické společnosti je svět současného člověka nebývale bezpečný a pohodlný. Má stále více volného času a ze všech stran dostává spousty nabídek, jak volný čas využít. Proto je stále snazší žít bez jakýchkoliv zásad a pravidel. Není divu, že došlo k rozpadu mravního konsensu, tedy shody ve společnosti, co je správné a co špatné.

Hrůzy dvou světových válek a surovosti fašistického a komunistického režimu vedly k nedůvěře k ideologiím. Jak předpověděl Jan Patočka ve svých Kacířských esejích (Patočka, 1990), lidé začali vnímat každou ideologii jako cestu ke konfliktům až válkám. Proběhla sekularizace, tedy ztráta prestiže náboženských institucí, dříve nepředstavitelného rozsahu. Také vliv filosofie zeslábl. Důsledkem všech těchto proměn je i ztráta sdíleného jazyka. Není shoda v tom, jak pojmenovávat různé fenomény, jak rozumět užívaným slovům a pojmům. Debata o tom, co je dobré a co špatné, je tím dále ztížena. Hovořit o mravnosti je obtížné také proto, že dnes žijeme v liberální společnosti, která programově hájí právo každého občana na jeho vlastní názor a na vlastní pořadí hodnot. Toleruje nejrozumnější verze životního programu, a tedy i nejrozumnější morální systémy. Nelze tedy nikomu zakázat postavit si na první místo ve svém hodnotovém žebříčku peníze nebo moc ve společnosti. Pak ale také nelze zabránit takovému člověku, aby prohlásil krádež za podnikání a násilí za legitimní způsob řešení konfliktu. Časy, kdy podnikatel byl ten, kdo podnikal (organizoval výrobu nebo prodej něčeho užitečného), a dělník ten, kdo pracoval, mecenáš byl lidumil a defraudant zločinec, jsou pryč. Dnes všem těm slovům může každý dát takový význam, jaký se jemu hodí.

V průběhu jedenadvacátého století bude tedy nutné vypracovat novou morální. Samozřejmě máme k dispozici morální tradici naší civilizace, rozvinutou ve dvou liniích – filosofické a křesťanské. Vzhledem k novým podmínkám ale budeme muset, řečeno fenomenologickým jazykem, dát tradiční morálku „do závorky“, otevřít se fenoménu mravnosti a hledat nové cesty k mravnosti. Přitom samozřejmě využijeme mnohé z tradiční etiky. Protože shoda o tom, co je správné a co ne, se rozpadla, nezbude než oživit starou dobrou dohodu. Ne tu, kterou umí každý zločinec, ale dohodu postavenou na respektu ke každému, koho se dohadované rozhodnutí týká.

Na konci dvacátého století nám etologové nabídli výsledky svých sledování, které ukazují, že morálka není věcí výhradně lidí, ale že nám evoluce připravila první stavební kameny morality (de Waal, 2009, 2006). Již sledi ve svém hejnu se vzájemně vnímají. Makakové mají smysl pro spravedlnost. Šimpanzi rozvinuli složitější vzorce morálního chování, nápadně blízké chování lidí. Pečují o pohodu v šimpanzím společenství a o jeho stabilitu. Již oni vyvinuli „přerodělování“ získaného majetku (např. banánů) a starost o ty slabší, kteří neuspěli v konfliktu. Mají schopnost se podívat na svět očima druhého (empatie), s tím souvisí i schopnost altruistického jednání a ochota pomoci druhému šimpanzovi, i když tomu pomáhajícímu to žádný zisk nepřinese.

Šimpanzí etika nám nabízí položit si jinak otázku, co je lidská moralita ve svých základech. Německý filosof Ernst Tugendhat (2004) dospěl již v osmdesátých letech minulého století k závěru, že spokojenost a pohoda v lidské skupině je závislá na schopnosti jejích členů spolupracovat. To se týká jak malých lidských skupin tak i velkých jako jsou národy, státy, civilizace. Základem morálky je tedy požadavek, aby byl člověk „dobrou kooperativní bytostí“.

Samozřejmě ne každý člověk si přeje být „dobrou kooperativní bytostí“. Tím se morálka dostala do obtížné situace.² Immanuel Kant (1724–1804) postavil svou filosofii morálky na „čistém rozumu“, který nás vede k uznání povinnosti. Dnešní člověk ale již vidí rozhodování člověka v kontextu mravnosti složitěji a absolutní povinnost neuznává. Proto již zmíněný Ernst Tugendhat opustil povinnost jako základ morálky a vrátil se k argumentu spokojenosti a pohody v lidských skupinách.

Základním problémem v mezilidských vztazích je konflikt mezi zájmy jedince a zájmy společenství, ve kterém jedinec žije. Proto etika tradičně řeší, jak kultivovat lidskou společnost, aby se nastolila rovnováha mezi zájmy jedince a zájmy lidských skupin. To si žádá úsilí jak na úrovni jedinců, tak na úrovni společnosti. Nemůže fungovat společnost

¹ Jihočeská univerzita, Ústav humanitních studií v pomáhajících profesích, Katedra filosofie a etiky v pomáhajících profesích, J. Boreckého 27, 370 11 České Budějovice, jr.simek@volny.cz

² „Zde nyní vidíme, že se filozofie staví vskutku na povážlivé stanovisko, které má být nezvratné bez ohledu na to, že je nelze ani na ničem zavěsit v nebi, ani je nelze o nic opřít na zemi.“ Immanuel Kant: Základy metafyziky mravů. Translation (c) Ladislav Menzel Praha 1974 <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=download&did=186423&kod=AFS100733>

složená ze sobeckých jedinců, také sebelepší jedinci potřebují pravidla soužití ve skupině. Ta pravidla se vyvíjejí pomalu, přes generace.

Z perspektivy jedince vidíme konflikt v duši mezi zmíněnými dvěma zájmy. Erich Fromm (1997) popsal různé typy osobností, podle toho, jak se jim daří konflikt řešit. Produktivní osobnost hledá a nachází rovnováhu mezi prosazováním svých zájmů a respektem k potřebám druhých. Komu se to nedaří, často uvízne ve vztahu, a buď nutí ostatní, aby se mu přizpůsobili, nebo naopak příliš vyhovuje přáním lidí kolem sebe. Jsou lidé, kteří naopak zůstávají stažení do sebe a řeší své problémy sami, bez dialogu s ostatními. Dnes je stále častější „tržní osobnost“. Tito lidé nepřemýšlejí, dělají to, co všichni ostatní.

Pravidla soužití ve skupině nepotřebují ke svému vzniku žádné násilí, ani povinnost. Skupinová psychoanalytika objevila skupinové nevědomí, jehož součástí jsou i nepsaná pravidla spolupráce. (Ormay, 2015) Dan Ariely (2012) empiricky prokázal, že my lidé taková pravidla ve své duši máme a dodržujeme je, i když nehrozí žádný postih.

Jestliže připustíme, že nová mravní pravidla mohou vzniknout i spontánně, můžeme věřit, že se časem přece jen vybuduje nový mravní konsensus, jak ukazuje francouzský filosof, sociolog a esejista Gilles Lipovetski (2011). Nadějným příkladem možnosti vzniku nové shody je proměna vztahů ve zdravotní péči, ke které došlo v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let minulého století.

Když jsem uvažoval, jak přiblížit morálku současnému člověku, objevil jsem tři základy lidské mravnosti. Respekt k pravdě, k dohodám a ke spravedlnosti. Teprve když respektuji, že se věci nějak staly, že něco umím a něco ne, něco jsem udělal a něco ne, když dodržuji učiněné dohody, a vím, že já obvykle chci víc, než mi náleží, mohu debatovat o vyšších morálních principech, jako je úcta ke každému člověku, spravedlnost, uznání, a také solidarita, rovnost. (Šimek, 2021)

Jak organizovat veřejný prostor?

Když se nezaujatě podíváme, jak je organizován veřejný prostor, můžeme vidět dva procesy, které nejsou vždy v souladu. Někteří lidé o problémech soužití přemýšlejí, diskutují a píšou texty, jiní aktivně jednají.

Ti co přemýšlejí a píšou, vytvářejí jazyk, který umožňuje debatu a je i podmínkou možnosti přemýšlení o těch věcech. Jednající lidé vytvářejí struktury, o kterých je možné debatovat a přitom je kriticky hodnotit.

V bibli, ve Starém zákoně, najdeme pravidla soužití lidí především v první části, v Tóře. Ve dvou knihách Královských pak najdeme spoustu příkladů, jak vládci Izraele tato pravidla až příliš často nedodržovali.

Antická politika

Pro naši civilizaci je zajímavější historie vzniku demokratického uspořádání věcí veřejných v naší současné euroatlantické civilizaci. Šest století před naším letopočtem se začala rozvíjet filosofie, která je (podle Jana Patočky, 1990) unikátním projektem, ve kterém vysvětlujeme svět nezávisle na existujících mýtech. Paralelně s rozvojem filosofie se v různých státech středomoří rozvíjejí i různá politická uspořádání. Z pohledu etiky je zajímavé srovnat vývoj ve starém Řecku a v Římské republice.

Dějiny Římské republiky začínají v roce 509 před n. l., kdy byl vyhnán poslední král Tarquinius Superbus. Nově vzniklou republiku spravovali úředníci (magistráti), kteří byli každý rok voleni různými lidovými sněmy. Všechny úřady byly časově omezené, bezplatné a zpravidla měly i vymezen minimální věk, který byl třeba pro jejich zastávání. Úředníci se dělili na dvě velké skupiny:

1. magistratus cum imperio (mohli sestavit a vést vojsko, rozhodovat o otázkách nepřátelství, trestat během tažení – praetori, konzulové, diktátoři)
2. magistratus sine imperio (neměli výše zmíněnou pravomoc)

Nejvyššími představiteli nového státu byli 2 konzulové. Oba měli stejné pravomoci a museli rozhodovat ve vzájemné shodě. V prvním republikánském období měli širší pravomoci než později, kdy jich část převzali nově zřízení úředníci. Bylo učiněno několik opatření, aby se zamezilo zneužití pravomocí k samovládě – konzulové byli vždy 2, oba měli stejné pravomoci a museli rozhodovat ve vzájemné shodě. Navíc bylo omezeno i jejich funkční období na 1 rok. Samozřejmě prošlo toto státní zřízení mnoha proměnami, například se změnil vztah mezi patricii a plebejci, ale římská republika přežila řadu století. (Němec a Surý, 2013)

Když budeme přemýšlet, co vedlo k dlouhodobému přežití římského státu, a jak se Římanům podařilo ovládnout celé středomoří, můžeme vidět několik fenoménů. Hlavním úkolem státu bylo zajišťovat blaho občanů („res publica“). Když

Římané ovládli nový prostor, starali se nejen o upevnění své moci, ale také o spokojenost lidí tam žijících. K tomu účelu budovali funkční místní správy. Nebylo to „ideální“, ale „funkční“. Řecký historik a politik Polybios (203-120 př.n.l.) napsal: „Být poddán Římu je pro podmaněné národy velice výhodné z právních, ekonomických i vojenských hledisek“³

Antická filosofie uspořádání veřejného prostoru

Ve stejné době, tedy od 6. století se rozvíjejí i dějiny demokracie v řeckých městských státech. Tam je situace méně přehledná, žádné uspořádání nevydrželo tak dlouho jako uspořádání Římské republiky. Řecká demokracie měla víc prvků přímé demokracie než demokracie římská. Díky Platonovi a Aristotelovi se ale dochovaly filosofické texty, které se zabývají správou věci veřejných.

Platon (427 – 347 př. n. l.) ve svém dialogu Ústava vypracoval ideální model státu jako obrazu duše. Rozdělil společnost na 3 vrstvy – vládnoucí filosofové, strážci a pracující lidé. Ve skutečnosti je takový model nerealizovatelný. Nejvíce se mu v nové době přiblížil režim fašismu a komunismu. To vedlo Karla Poppera (1994) k napsání kritické knihy Otevřená společnost a její nepřítel. Kromě kritiky Platonovy utopie nabízí odklon od všech ideologií. Státní moc a správa má řešit vynořující se problémy a neměla by se snažit spravovat věci veřejné podle jakékoliv ideologie. Jan Patočka (1990) napsal podobný názor, ale spíše jako konstatování reality než výzvu k proměně. Lidé prostě v důsledku zkušeností s ideologiemi dvacátého století ideologie prostě opustí.

Aristoteles (384 – 322 př. n. l.) je ve své Politice (2004) k Platonovým tezím kritický. Ve svém textu realisticky popisuje různé existující ústavy. Pro nás může být zajímavé, že existence již úspěšně se rozvíjejícího římského státu a jeho státního zřízení zde není zmíněna.

V dnešní době jsou některé Aristotelovy názory dobře použitelné. Vláda má vždy usilovat o to, aby zabránila znevýhodňování menšin. Je potřeba zajistit a podporovat střední třídu v obci, protože má blahodárný vliv na stabilitu státních zřízení. Příliš rozdílné postavení chudých a bohatých vede ke konfliktům. Středně majetní tvoří nejlepší základ pro stabilní režim, protože nezávidí bohatým a zároveň nejsou jako oni arogantní.

Pokud se týká různých státních zřízení, žádné z nich Aristoteles nepovažuje za nejlepší, vždy je nutné skutečné uspořádání přizpůsobit podmínkám, ve kterých má fungovat. Může vládnout jeden dobrý vládce, což je monarchie, jinou možností je vláda skupiny kvalitních vládnoucích, aristokracie. Také připouští vládu mnohých, kterou nazývá politeiá. Všechny způsoby vlády se mohou zvrhnout. Monarchie v tyranii, aristokracie v oligarchii (vláda malé skupiny bohatých na úkor chudých) a vláda mnohých (politeiá) v demokracii. K demokracii, jak jí Aristoteles poznal v Athénách, je kritický. Podle něj jde o vládu lůzy, nebo vládu chudých ovladatelných mas. Proto doporučuje vládu středně bohatých, kteří jsou nejlepším základem pro uspořádání, které nazývá politeiá.

Novověká proměna

Jak jsem již uvedl na počátku textu, novověk přinesl postupně hlubokou proměnu lidské společnosti. V Evropě se rozvinula věda, která umožňuje vznik nových a nových technologií. Díky tomu žijí lidé v naší civilizaci stále bezpečněji a pohodlněji. Vedle obstarávání obživy se otevírá stále větší prostor pro volný čas. Našly se prostředky na vzdělávání všech lidí. Od 18. století byla postupně zavedena povinná školní docházka a rozvíjí se univerzitní vzdělávání. Správa věcí veřejných tím dostává nové možnosti. Pro výkon úředních funkcí jsou k dispozici stále vzdělanější, tedy i více kvalifikovaní lidé. Jestliže převážná většina občanů je gramotná, je možné šířit informace písemně. Díky tomu se stále více lidí může účastnit politického rozhodování.

S tím, jak člověk věnuje stále méně času na obstarávání obživy, a postupně mizí vázanost na podmínky, do kterých se narodil, proměňuje se i pojetí rovnosti všech lidí. Respekt k lidství v každém člověku a rovná práva všech lidí přestávají být abstraktní filosofickou nebo křesťanskou tezí, stávají se každodenní skutečností. Ve dvacátém století postupně dostávají ženy stejné možnosti jako muži. Demokracie tak získává nové možnosti.

Popsané proměny naší společnosti v Evropě a v Americe se staly základem pro rozvoj současné parlamentní demokracie. Všeobecné vzdělávání umožnilo gramotné většině občanů účastnit se demokratických procesů. V průběhu devatenáctého století vznikly politické strany, ve kterých se sdružili zastánci určitých politických názorů. Ti se pak ve volbách ucházeli o přízeň voličů. Sdělovací prostředky se staly platformou pro propagaci politických stran a jejich programů. Díky tomu byla počátkem dvacátého století parlamentní demokracie nastolena ve většině evropských států.

³ podle Wikipedie - <https://czwiki.cz/Lexikon/Polybios>

Filosofická a náboženská tradice umožnila v organizaci veřejného prostoru formulovat určitá pravidla, která jsou i dnes konsensuálně přijímána. Patří k nim ochrana života a zdraví, adekvátní péče o děti, ochrana majetku, uznání lidské důstojnosti každého, bez ohledu na jeho původ, pohlaví, rasu, náboženskou a politickou příslušnost. Základní mechanismy parlamentní demokracie také nejsou zpochybňovány. Soužití občanů ve společnosti je ale složitý proces, ve kterém vzniká mnoho konkrétních praktických problémů, které je nutné řešit. Z hlediska etiky organizace veřejného prostoru jsou významná dvě témata - profesionální morálka a morálka v politice.

Profesionální morálka

Každá profese je spojena i s morálními závazky (Janotová a kol., 2005). Po vědci musíme chtít, aby byl ve svém vědeckém snažení poctivý, jinak bychom nemohli věřit výsledkům jeho práce. Měl by být také kolegiální, měl by ochotně předávat své znalosti a zkušenosti mladším kolegům, a ochotně dávat získané poznatky k dispozici společnosti, ve které žije. Také v oblasti podnikání je zřejmé, že neviditelná ruka trhu sice funguje dobře, ale musí ji vyvažovat neviditelná ruka morálky. Nepoctivost a nedodržování dohod v dlouhodobějším výhledu ekonomiku brzdí, a tím brání i rozvoji jednotlivých podniků a snižuje výdělky jejich majitelů. I na zaměstnance je možné mít morální nároky. Nedbalá a nekvalitní práce poškozuje zaměstnavatele, je proto nemravná. Když profesionálové pomlouvají své kolegy a podvádějí své zákazníky, snižují prestiž své profese. Mravnost vědců, obchodníků, podnikatelů, politiků, ale i řemeslníků a dělníků vede také k plnějšímu rozvoji a k větší prestiži jejich profesí.

V profesionální morálce jsou významná čtyři témata. Ve vztahu zaměstnavatelů a zaměstnanců je nutný vzájemný respekt a dodržování učiněných dohod. Je potřeba kultivovat vztahy mezi zaměstnanci. Pokud profesionálové nabízejí služby, pak vstupuje do hry i morálka vzájemného kontaktu profesionálů a zákazníků. Poctivé fungování profesionálů zvyšuje prestiž jejich oboru.

Legislativa nemůže dát všechna potřebná pravidla, proto v každé instituci vzniká místní etická shoda (konsensus) o tom, jak se mají lidé chovat v organizaci k sobě navzájem i v kontaktu se zákazníky. Tuto etickou shodu je možné záměrně kultivovat, je také možné jí nechat fungovat spontánně. Cílevědomé pěstování etiky v instituci je samozřejmě lepší. Vztahy mezi lidmi v organizaci jsou lepší, a také její prestiž ve společnosti stoupá. (Pavlík a kol., 2010)

Nejjednodušším způsobem jak formulovat mravní pravidla fungující v organizaci je vypracování etického kodexu. (Urban 2017) Etický kodex obsahuje soubor pravidel, hodnot a principů, které jsou považovány za prioritní pro dosažení vize dané organizace. K tomu samozřejmě organizace nějakou vizi potřebuje mít.

Etický kodex vychází z mravních konsensů rozpoznatelných v oblasti funkcí dané organizace. Obvykle stanovuje pravidla jednání ve výše zmíněných čtyřech oblastech, a to v prostoru vymezeném platnou legislativou. Upravuje vztahy pracovníků organizace mezi sebou i jejich chování k zákazníkům nebo jiným vnějším partnerům. Základními zásadami, které jsou klíčové při vypracovávání etického kodexu, je respekt a úcta ke každému člověku, loajalita k organizaci a jejímu vedení. Dále pak profesionalita zaměstnance a poctivost při plnění pracovních úkolů. Etický kodex slouží k ochraně pracovníků organizace a jejich klientů, a také k udržení důvěry organizace ve veřejném prostoru. Je také základem pro řešení stížností.

Jestliže má etický kodex fungovat, tedy vést k větší kvalitě práce profesionálů pracujících v dané organizaci, měli by být pracovníci, kterých se to týká, nejen seznámeni s etickým kodexem, měli by mu také rozumět a být ochotni jej dobrovolně dodržovat. Toho by se nejlépe dosáhlo, kdyby byli také spoluautory onoho kodexu. Proto by měl být kodex široce diskutován se všemi, koho se týká. To se ale děje jen výjimečně. Při minimálním zájmu o mravnost v naší republice není divu, že etický kodex zná jen málokdo a pracovníci se chovají především podle toho, jak vidí, že se chovají ti druzí na jejich pracovišti. Tak vznikají na pracovištích mravní shody o tom, jak se má jednat se zákazníkem, někdy dost odlišné od přijatých etických kodexů. Pak samozřejmě nacházíme na různých pracovištích se stejným etickým kodexem různé chování zaměstnanců.

Morálka v politice

Zabývat se morálkou v politice není snadné. Pokud nechce autor pouze přidat další text k nesčetným, dnes již nic nového nepřikládajícím obecným pojednáním, musí reagovat na konkrétní situaci, a debatu, která přitom probíhá, v místě, kde o tomto tématu přemýšlí.

V českém veřejném prostoru téma morálky v politice chybí, autor nenašel odborné texty, na které by mohl reagovat. Proto tato část textu obsahuje úvahy autora na základě jeho zkušeností a obecných znalostí klasické literatury.

V českém prostředí jsme již zažili, že když v politice chybí základní morální postoje jako je pravdomluvnost, ochota naslouchat, jednání směřující k dohodě a respekt k nositelům jiných názorů, vede to k roztržitésti politické sféry, k nekonsistentní legislativě a k rozpadu společnosti na nepřátelské skupiny. Proto je vhodné se zabývat i etikou v politice.

Protože političtí představitelé jsou většinou demokraticky voleni, je vhodné si položit otázku, jaké vlastnosti by měli občané požadovat od těch, kdo se ucházejí o jejich pověření zabývat se organizací věcí veřejných. Politická práce je veřejná služba. Sebestředný a po moci toužící člověk tedy jistě není vhodným kandidátem. Naopak by měl prokázat, že vnímá svou odpovědnost k voličům, ale také k obcím, krajům, státu, soustátí. Měl by být schopen připustit, že se může dostat do konfliktu s aktuálními přáními svých voličů, když se ukáže, že v dlouhodobějších výhledech by naplnění těchto přání vedlo k velkým problémům. V politice existují i „vyšší mravní principy“. Najdeme je v ústavě Spojených států amerických, u nás je připomínali T. G. Masaryk a Václav Havel.

Jestliže je politika veřejná placená služba, pak bychom si měli položit otázku, jaké „odborné“ schopnosti by měli politici mít. Jistě by se měli umět se zorientovat ve složitějších tématech, a k tomu účelu efektivně využívat znalosti odborníků. Měli by mít dobré organizační schopnosti. Protože pluralitní společnost potřebuje v politice dohody, politik by se měl umět dohodnout s nejrůznějšími partnery v jednání. Jinou stránkou politika by měla být schopnost realisticky hodnotit situace, do kterých se lidé, obce, stát dostávají. To je nejlepším základem pro dohody a smysluplné kompromisy.

Jedním ze základů parlamentní demokracie je soupeření politických stran. Proto by měl mít každý politik respekt k politické straně, která jej/jí delegovala a být k ní dostatečně loajální. Důležitou součástí demokratického uspořádání je důvěra občanů v existující politický systém. Je těžké žádat po voličích, aby se při hlasování zodpovědně rozhodovali, když nevěří systému, ve kterém se ten proces odehrává, ani lidem, kteří se ucházejí o jejich přízeň.

Jestliže připustíme, že potřebnou součástí dobré politiky je schopnost realisticky a nestranně hodnotit situace, do kterých se lidé, obce, stát dostávají, pak porozumíme, proč v politice potřebujeme kvalitní, nestranné úředníky a proč je v EU žádán zákon o státní službě. Politik nemůže všechno zařídit a zorganizovat sám. Snad odedávna potřebuje úředníky, kteří zařizují praktické věci vládnutí. Jestli se má nějaké politické rozhodnutí skutečně uvést do praxe, jsou potřeba kvalitní úředníci (odborníci na úřadování), kteří umí nejen sepsat zákony a vyhlášky, ale také vysvětlit podstatu učiněného politického rozhodnutí a jednat s ostatními představiteli státní správy. Také vědí, které rozhodnutí ve skutečnosti je, a které není prosaditelné, a kde narazí na obtíže. A to nejen v parlamentu, ale především v každodenním životě občanů. To všechno jsou profesionální zručnosti, které nedá politická ideologie, ale vzdělání a kultivace pracovních postupů komunitou úředníků. Kvalitní úředníci dokonce chrání politiku před ostudou. Upozorní je, která politická rozhodnutí jsou nesmyslná, protože jsou neprosaditelná, nebo úředně nezpracovatelná. Také pomohou rozumné politické rozhodnutí uvést do praxe bez zbytečných komplikací způsobených neznalostí úřední stránky věci.

Velkým mravním problémem je způsob, jakým se politické strany ucházejí o přízeň svých voličů. Předvolební kampaň od počátku stála na dvou pilířích. Na politickém programu strany a na osobnostech jejích představitelů. Politický program se pohyboval v mezích nějaké ideologie, nebo prosazoval zájmy určitých skupin. Pravicové strany chránily majetek bohatých lidí, levicové strany prosazovaly sociální spravedlnost. Agrární strany hájily zájmy zemědělců, křesťanské strany vnášely do politiky náboženské myšlenky a hájily zájmy církví. Koncem dvacátého století již byly všechny sociální skupiny slušně zajištěny a naplnila se předpověď Jana Patočky (1990). Na základě zkušeností ze dvou světových válek a pak ideologicky rozděleného světa se lidé postupně odklonili od všech ideologií. Politické strany stále více získávají hlasy voličů nabídkou řešení aktuálních problémů, nebo prosazováním výrazných osobností. Tím se otevřela cesta k populismu jako novému problému v současné politice.

Ukazuje se, že i v politice potřebujeme stavět na již zmíněných třech základech lidské mravnosti. Není možné dospět k sociální pohodě, když političtí představitelé nerespektují, že se věci nějak staly, že něco je možné a něco ne, když nedodržují učiněné dohody, a když nejsou ochotni připustit, že všichni (tedy i oni) obvykle chceme víc, než nám náleží.

Zdroje

- Ariely, D. (2012). *Jak drahá je nepoctivost?* Praha: Práh
- Aristoteles (2004). *Politika II.* Praha: Oikoymenh (přeložil M. Mráz)
- Fromm, E.(1947). *Man for Himself. An Inquiry Into the Psychology of Ethics.* Rinehart.
- Fromm, E (1997). *Člověk a psychoanalýza.* Praha: Aurora
- Janotová, H. a kol.(2005). *Profesní etika.* Eurolex Bohemia
- Lipovetsky, G. (2011). *Soumrak povinnosti: Bezbolestná etika nových demokratických časů.* Praha: Prostor
- Němec, V., Surý, J. (2013). *Římská republika.* Dějepis.com. Dostupné z: <https://www.dejepis.com/ucebnice/rimska-republika/>
- Ormay, APT.(2015). Zrcadlové neurony, socialita a druh homo sapiens. V: Hopper, E., Weinberg, H.: *Sociální nevědomí u osob, skupin a společností. 1. díl: Převážně teorie.* Praha: Výbor pro péči o Prix Irene
- Patočka, J. (1990). *Kacířské eseje o filosofii dějin.* Praha:Academia
- Pavlík, M., Bělčík, M. a kol.(2010). *Společenská odpovědnost organizace: CSR v praxi a jak s ním dál.* Praha: Grada Publishing a.s.
- Popper, KR. (1994). *Otevřená společnost a její nepřátelé*, svazek I. *Uhrnutí Platónem*, Oikúmené
- Šimek, J. (2021). Etika v 21. století. In *Etika v 21. století: Sborník vybraných příspěvků z 1. ročníku mezinárodní vědecké konference*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- Tugendhat, E.(2004). *Přednášky o etice.* Praha: Oikoymenh (orig. 1993)
- Urban, J. (2017). Jak vytvořit a uplatňovat etický kodex organizace. *Práce a mzda*, 6, 33-38.
- Waal de, F. (2009). *The Age of Empathy. Nature's Lessons for a Kinder Society.* New York: Harmony Books
- Waal de, F. (2006). *Primates and Philosophers: How Morality Evolved.* (Edited by Stephen Macedo & Josiah Ober). Princeton: Princeton Univer. Press.